

Värmländsk högläsningsslitteratur.

Några tips av Bengt Åkerblom

Dä fine – dä finns i öga på den som ser

Selma Lagerlöf

Mårbacka. 247 s. Berättelser från gamla Mårbacka och från Selmas barndom.

Kejsarn av Portugallien. Om faderskärlek intill vanvett. Kapitlen är mer eller mindre fristående.

Gösta Berlings saga. Kärlek och dramatik i 1800-talets Fryksdalen. Berättelser.

Ska du gömme nô't för barna dinne – lägge't i städsåpe

Barnböcker

Maj Bylock: *Häxprovet.* Första delen i en serie böcker från **1600-talets Värmland.** Berättelsen har sitt upphov i några rader ur ett domstolsprotokoll om en elvaårig flicka som ställdes inför rätta då barnen hon skulle passa blev innebrända.

Maj Bylock, *Flykten till järnets land.* Också första delen i en serie böcker från 1600-talets Sverige – och Amerika! Handlar om hur vallonerna kom hit och vad som hände dem. En roman om invandrare som resurs!

Maj Bylock, *Dödskallar och hjärtesår.* Maj Bylock har i några böcker berättat om sin barndom, först på Gotland och sedan i **Karlstad.** Hon kallar sig Kajsa och just i den här tredje delen flyttar hon med familjen från Gotland och hon är nu 11 år gammal.

Olsson, Anna, *En prärieunges funderingar.* Om en värmländsk flickas uppväxt på Kansas prärier på 1870-talet.

Kerstin Sundh, *Då borde alla klockor stanna.* Kerstin Sundh är uppväxt i Filipstad och har skrivit en rad charmfulla barnböcker om den tiden. Första boken om Marie, som hon kallar sig, hette *Det händer så mycket...*

Rita Törnqvist, *Lyckans ostar.* Sommaren 1948 får den holländska flickan Rita följa med sina föräldrar på en resa till Sverige. Där bor de hos en svensk familj och Rita blir god vän med Britt-Marie, som följer med Rita till Holland. Vi får se Sverige med holländska ögon och Holland med svenska. Roligt. Två tidigare böcker finns om flickorna.

Fela växer i takt mä att kärleken svalner

Beredskapsåren

Britta Oledal, *De där fem åren.* Krigsåren i Brunskog (Mangskog?) sedda ur en bondhustrus perspektiv. Britta Oledal var/blev blind och är kanske mest känd för sina självbiografiska böcker.

Nils Norlén, *De sista vittnena*. – Berättelser från krigsåren, framför allt från gränsen till Norge. Författaren bor i **Järnskog**. Mycket varierande historier, norska motståndsrörelsen, svenska nazister, tillfångatagandet av 20 tyska soldater m.m.

Hur en har't beror på hur en tar't

Korta berättelser, noveller

Där himlen börjar. En värmländsk novellantologi. 14 noveller av lika många författare. Historier från Värmland av idag – mest.

Linus Brodin, *Löparnisse*. Författaren själv skriver att hans bok innehåller skrönor från olika socknar i Värmland. Andra, liknande böcker av honom är *Sola i Kalsta'* och *Kavata kvinnfolk och kavaljerer*, som är tillägnad Selma Lagerlöf på 75-årsdagen 1933.

Det *glada Värmland* är en antologi med många kända författare representerade, bl.a. Mats Ronge, som skriver om två original. Om sådana har han f.ö. skrivit en hel bok, *Original i Värmland*, fast de flesta är karlstadsbor.

Selma Lagerlöf, *Vägen mellan himmel och jord. Berättelser om det övernaturliga*.

Selma Lagerlöf, *Troll och människor*. 1 – 2. Många noveller men också Nobeltalet och hyllningsdikten till Gustaf Fröding.

Röster om Göran Tunström. Innehåller bl.a. *Äventyr i motorbranschen*. Något av det roligaste GT har skrivit!

Göran Tunström, *Krönikor ur Dagens arbete och Metallarbetaren*. Mycket roliga kåserier. Tyvärr inte så kända.

Makta blir aldrig mätt

Biografier

Stig Berg, *"tänk att då ska vare så bråttöm för jämna"*. Stig Berg blev mycket läst med sina folkpratsböcker, där han på östvärmländskt mål låter alla slags värmlänningar komma med humoristiska reflexioner. I den här boken är det mamman, som får svara för visdomsorden. I boken berättar Stig Berg om sin mor och sin uppväxt i **Nykroppa** på 1930-talet.

Rolf Alsing, *Fröding och kvinnorna*. Ny bok om Gustaf Fröding, om förhållandet till modern, systrarna och kvinnorna han friade till.

Cecilia Fröding, *Och minns du Ali Baba...* Cecilia Fröding berättar om sin bror. Cecilia var den syster som stod Gustaf närmast och försökte på alla vis hjälpa honom – vigde mer eller mindre sitt liv för honom. Hon dog bara några år efter sin bror.

Torbjörn Sjöqvist, *Kära syster! Jag tyckes hafva otur i allt*. **Selma Lagerlöf** hade två systrar och två bröder. Hon ansåg sig stå i stor tacksamhetsskuld till brodern Johan och hjälpte honom med penningförsändelser. Tack vare det kunde han hjälpligt hålla näsan över vattenytan som emigrant, jämte fru och son, i Staterna. Det är en gripande berättelse, som bygger på brevväxlingen mellan Johan och Selma under åren i Amerika.

Risberg, Ruth Elinor, *Barndomsminnen från Finnskogen*. Förf., född 1928, uppväxt i Södra Finnskoga (?), ”oäkting”.

Carl Möller, *Bondbönekungen*. Kungen ifråga hette egentligen Gustaf Rosendahl och var bläckfabrikant i **Filipstad**. Tillsammans med sina umgängesbröder grundade han ett eget rike på Kullbergsöa i sjön Alstern. En berättelse om värmländsk ställighet, när den är som bäst!

Göran Tunström, *Prästungen*. Berättelsen om Görans barndom och ungdom är högst underhållande. Boken består av fristående berättelser som Universums snabbaste man, Brylépuddinsövergreppet, Ishockeymatchen o.s.v. **Sunne. 1940- 50-talen**.

Monica Zetterlund, *Hågkomster ur ett dåligt minne*. Jäntan från Hagfors, jazzsångerskan framför andra, visar sig ha ett skapligt minne men kan bli tröttande med alla namn på musiker hon träffar... **Hagfors. Musik**

Dä ä rart hur många i ens egen ålder som ä möe äldre än en själv ä

Deckare

Deckare och alls slags kriminallitteratur är tidens melodi och i Värmland har vi en framstående författare i den genren, Helene Tursten, men hon förlägger aldrig handlingen i sina böcker till Värmland till skillnad från Tove Klackenbergs, som också fått goda recensioner på sina böcker, ex. *Påtaglig risk att skada*, som utspelas i framför allt **Sunne**. Hon är jurist, vilket framgår.

Maria Lang, *De röda kattorna*. 1965. – Maria Lang debuterade 1949 och utkom därefter med en bok om året i 30, 40 år! Hon skrev gärna om mord i Nora men också en slags deckare med handlingen förlagd till Värmland, nämligen *De röda kattorna*, som fanns på Mårbacka. Som deckare är den inte märkvärdig men det är rätt kul att läsa om litterära värmländska platser som Karlstads stadshotell, Rämmens herrgård, Apertin, Mårbacka o.s.v.

Gunnar Roth-Lindberg, *Änglar och demoner*. Förre kyrkoherden i Ekshärad står som författare till denna burleska brotts historia, som utspelas i **Ekshärad** förstås.

Ninni Schulman, *Flickan med snö i håret*. Författaren, som är från Lesjöfors men arbetat som journalist i Hagfors, debuterar med denna kriminalhistoria, som utspelas i just **Hagfors** – i nutid. Ninni Schulman erhöll Föreningen Värmlandslitteraturs debutantpris 2010 för denna roman om vanligt folk och brottslingar i Hagfors.

Dä ä' lättare å lide i tysthet om de finns annre som vet öm'et

Finnarna

Mycket, mycket är skrivet om finnarna som flyttade hit och befolkade våra skogar på 1600-talet, men det mesta är facklitteratur. Några romaner finns som exempelvis

Rosendahl, Sven, *Svedjefinnar*. Sven Rosendahl var från Stockholm men släkt med bläckfabrikanten Gustaf R. i Filipstad. I Digerberget i Nyskoga, alltså mitt i finnskogen, fann han sin första fru.

Jol Strand, *Jussinaho – Finnbyn*. Boken utspelas som – troligen också Rosendahls – på 1600-talet. Jol Strand var jägmästare i norra Klarälvdalen och skrev flera böcker från de trakterna, på 40- och 50-talen. En av böckerna – var det *Finnpastorn* eller *Ursula?*–, blev film.

Inte nô't ä så enkelt att de inte går å krånge te dä

Folkmål

Andersson, Urban, *Nol i natta.* ' - **Mangskog** – Urban skriver framför allt vers – på mål eller rikssvenska.

Urban Andersson, *Den gamle gåln. En rimberättelse.* - **Mangskog**

Gunvor Anér, *Värmlandsvers.* – **Högerud.** – Också författare till *Ack Värmeland* och *På kyrkbacken*. Böckerna kom ut 1959–1963. – Ingår också i en samlingsvolym av senare datum.

Gunnar Ehne, *Natta va full å stjärner.* Dikter på mål och på rikssvenska. – **Östmark**

Gustaf Fröding, *Räggler å paschaser. På vårat mål tå en bonne.* 1895.

Torleif Styffe, *Verser och visor.* Samlingsvolym. – Kanske mest känd för *Lat poet.* – **Dalby**

Tänk att våla ä som den ä fast dä finns så många kloke

Lokallitteratur

Torgny Karnstedt, *Mitt namn är Kocki* – Om en känd korvhandlares, Oskar ”Kocki” Larssons, död 1982, liv och leverne men också en skildring av Arvika under en stor del av 1900-talet. – **Arvika**

Peter Lenken, *Skymningsglöden.* – Som namnet antyder en roman om rackenkonstnärerna, konstnärskolonin, som bildades omkring förra sekelskiftet. Här möter vi Gustav och Maja Fjaestad, Björn Ahlgrensson, Christian Eriksson och många fler konstnärer. – **Arvika**

Gustaf Schröder, *Gamla minnen.* Gustaf Schröder är mest känd som skogens och jaktens skildrare men här berättar han minnen/skröner från Arvika under första hälften av 1800-talet. Rolig läsning! Schröder skrev också några romaner om skogsfinnarna men de handlar mest om jakt – efter vad jag minns. –Schröder skrev sammanlagt 24 böcker om Värmland på 1800-talet. – **Arvika.** –

Öm en gör ont mot andre så gör en ont mot säj själv

Romaner

Kjell Johansson, *På villovägar.* 2011! – Två bröder som är ena riktiga skälmar!

Kjell Johansson, *Barnamöderskan.* – **1600-talet, Fryksdalen**

Siv Jägerung, *Imbecill*. 2011. – Berättelsen om Kari från krigets Tyskland, som växte upp i Sverige, hur hon hittade sin norska mor etc.

Mona Kalin, *Livet är härligt*. – Mona Kalin minns sin barndom (30- 40-talen) och är på sprudlande gott humor. – **Bäckhammar**

Ragnar Magnusson, *Timmerhuggarna*. – Förf. växte upp i **Fryksdalen** (Årås ?) och har berättat om sin barndom och ungdom i flera böcker, ex. i denna omfångsrika skildring av livet som timmerhuggare på 40-talet. Han har också skrivit om Svenska Rayon i **Vålberg**, både en fackbok och i romanform. I *Sockenungen* är miljön **Edsvalla**.

Var rädd om stónna du ha fått på denne jola

Visdomsorden är hämtade från *Nô't å grónne på* av Gunnel och Kjell Swärd. Pedagogförlaget 1994. För översättningen till "värmländska" svarar Jan Danielsson med rötter i Gunnarskog.